

Олена ДЗЯД

*к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки світових фінансів
ДНУ ім. Олесь Гончара*

Оксана ГОРДІЄНКО

студентка 4-го курсу, факультету економіки ДНУ ім. Олесь Гончара

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Протягом практично всієї історії людство розвивалося за рахунок все більшого споживання ресурсів. Всі країни світу інтенсивно експлуатували свої природні ресурси та вбачали свій розвиток у збільшенні обсягів використання природних ресурсів. Така лінійна економічна модель застаріла, та залишає після себе серйозні негативні наслідки для майбутніх поколінь та для екосистеми в цілому. Нагальним питанням є трансформація такої моделі, потрібні зміни у способах виробництва та споживання продукції за умови обмеженого доступу або й скорочення ресурсної бази. Піонерами на шляху до змін існуючої моделі виступають країни ЄС. Питання «зеленого» розвитку є надзвичайно актуальними для України через обраний європейський вектор розвитку. Успішність євроінтеграційних процесів України залежить від успішної гармонізації національного законодавства з європейським, у тому числі і у виробничо-екологічній сфері.

Для більшого розуміння питання наведемо визначення лінійної та альтернативної – циркулярної економіки. Лінійна економічна модель – це модель, в якій всі ресурси проходять 4 стадії: видобуток сировини, виробництво, споживання та створення відходів; при цьому сировини видобувається все більше через нескінченні потреби людства, а кінцеві відходи не переробляються, тим самим створюючи все більше сміття. Циркулярна економічна модель – модель, яка функціонує за прикладом біологічних циклів у природі; це промислова економіка, в якій потоки матеріалів продовжують циркулювати високими темпами (з точки зору якості, власності, функціональності, діапазону використання) без «проникнення» цих матеріалів до біосфери, окрім тих випадків, коли вони є біологічними поживними речовинами [7].

Перехід ЄС на модель циркулярної економіки започаткований прийняттям Директиви про управління відходами, затвердженням Стратегії «Європа 2020», в якій задекларовано, що розумне, стале та всеохоплююче зростання - пріоритети розвитку ЄС. Розумне зростання передбачає розвиток економіки, яка заснована на знаннях та інноваціях; сталий розвиток – створення економіки, яка б ефективно використовувала ресурси і не завдавала шкоди навколишньому

середовищу; всеохоплююче зростання – підвищення рівня зайнятості та досягнення економічної, соціальної і територіальної згуртованості [9]. Всі пріоритети взаємозалежні між собою, а у контексті сталого розвитку повністю розкривається необхідність імплементації нової економічної моделі – це складає основу європейської «зеленої» політики. Разом з тим ЄС займається розробкою основних напрямків розвитку для країн-членів, створює міжурядові організації, які координують діяльність, інформаційні органи, які надають консультації і роблять інформацію доступною, а також, створює платформи приватно-державної співпраці. Основні напрямки, або ініціативи, це: створення «Інноваційного Союзу», що поліпшило умови і доступ для фінансування досліджень і інновацій; створення «Ресурсоефективної Європи», що допомогло розділити економічне зростання і надмірне використання ресурсів, підтримало перехід до економіки з низьким використанням вуглецю, збільшило використання поновлюваних джерел енергії, сприяло модернізації в транспортній галузі та ефективному використанню енергії; «Індустріальна політика, що спрямована на глобалізацію», мета якої полягає у поліпшенні бізнес-середовища, особливо для малих та середніх підприємств, та підтримці розвитку міцної та сталої бази промислового виробництва, здатного конкурувати на глобальному рівні. В контексті «Інноваційного Союзу» розроблений та прийнятий План екологічних інновацій, та діє програма «Горизонт 2020» [10]. Разом з тим, ЄС постійно оновлює, удосконалює та приймає нові ініціативи, робочі програми та законодавчі пропозиції: Законодавча пропозиція щодо онлайн продажу товарів (грудень 2016 р.), Законодавча пропозиція щодо добрив (березень 2015 р.), Робочого Плану Еко-дизайну 2016 – 2019 рр., тощо. Основою впровадження концепції сталого розвитку та імплементації нової моделі циркулярної економіки є державно-приватне партнерство.

Підписавши Угоду про Асоціацію у 2016 р., Україна взяла на себе зобов'язання, у тому числі з питань екологічної політики. Згідно з Главою 6 Угоди, Україна має привести свою екологічну політику у відповідність до стандартів Європейського Союзу у цій сфері, це стосується таких глобальних питань як: зміна клімату, якість води, управління відходами, екологічне управління, промислове забруднення, тощо [6]. В Україні існує досить багато факторів, які доводять необхідність розвитку цієї сфери життєдіяльності. Серед них, по-перше, неефективне використання сировинної бази і робочої сили. Не дивлячись на те, що Україна є багатою на ресурси, їх використання вкрай не ефективно, ресурсоемісність ВВП України в 2-3 рази перевищує середньоєвропейський [4]. Більша частина товарів, що експортується – це сировина, що, відповідно, має невелику додану вартість. По-друге, Україна є однією з країн, які мають найвищий у світі рівень депопуляції населення, зниження якісних характеристик населення (насамперед його здоров'я). Середня очікувана тривалість життя в Україні зараз є нижчою, ніж 45 років тому. Також в

Україні один з найнижчих в Європі рівень народжуваності та високий рівень смертності. Тому постає проблема підвищення ефективності праці, розвитку національного виробництва та покращення демографічної ситуації в країні [4]. Керуючись прикладом європейських країн, Президентом України 15 січня 2015 р. було підписано Стратегію сталого розвитку «Україна 2020», яка містить мету, вектори руху, пріоритети розвитку України. Мета цієї Стратегії – впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. В рамках Стратегії визначено чотири вектори руху, два з яких мають потенціал у сфері екології:

- вектор розвитку – забезпечення сталого розвитку держави, проведення реформ та підвищення стандартів життя;
- вектор безпеки – забезпечення гарантії безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій та приватної власності.

В основу Стратегії було покладено концепцію сталого розвитку, реалізація якої потребує проведення реформ у 62-х сферах, результати яких можна оцінити за 25-ма індикаторами[5]. Серед основних реформ і програм розвитку, визначених у Стратегії, можна виділити Програму енергонезалежності, яка має на меті перехід до енергоефективного та енергоощадного використання енергоресурсів із впровадженням інноваційних технологій. Основними її цілями є зменшення енергоємності українського ВВП на 20 %, запровадження обов'язкового комерційного обліку споживання енергоресурсів та ін., а також інтеграція енергосистеми України з континентальною європейською енергосистемою ENTSO-E [5]. У рамках Програми енергоефективності, з 1 січня 2018 р. розпочав свою роботу Фонд енергоефективності. Фонд надаватиме кошти для реалізації проектів термомодернізації, впровадження ефективних систем моніторингу та управління, встановлення ефективних опалювальних та охолоджувальних систем та обладнання, а також заміну наявних систем та обладнання на більш ефективне. Ще одним кроком до покращення державного регулювання є схвалення 15 квітня 2015 р. плану імплементації Директиви 2008/98 ЄС, яка визначає «ієрархію відходів». Згідно з нею, на першому місці стоїть запобігання їх створення, на другому – підготовка до вторинного використання, на третьому – їх переробка, на четвертому – інші методи переробки, у тому числі й отримання енергії, і на п'ятому – знешкодження [3; 8]. Також, були прийняті два закони: Закон України про оцінку впливу на довкілля від 23.05.2017 р., та Закон України про стратегічну екологічну оцінку від 20.03.2018 р.[1; 2].

Як показує аналіз, Україна лише частково використовує інструменти економічної політики для стимулювання переходу до нової економічної моделі. Це перш за все обумовлено нестабільним воєнним та економічним положенням, заходи державної економічної політики не стосуються еко-інноваційної діяльності. Більшість законів, що

регламентують екологічну сферу діяльності були прийняті ще у 1990-х роках, а вищенаведені закони потребують розробки механізмів їх реалізації. Так, наприклад Закон України про оцінку впливу на довкілля регулює діяльність тільки нових підприємств, які створюються вже після прийняття цього закону, та підприємств що запланували розширення та/або повне переоснащення підприємства. Це означає, що підприємствам які мають застарілу матеріально-технічну базу, особливо великі підприємства що існують вже не один десяток років, не обов'язково дотримуватися сучасних екологічних вимог.

Отже, питання переходу до циркулярної економіки є важливим у контексті побудови ресурсоефективної, низько вуглецевої економічної моделі задля збереження навколишнього середовища та наближення України до екологічних стандартів ЄС. Європейський Союз є взірцем з законодавчих ініціатив та проектів з екологічних питань, тому Україні доцільно перейняти європейський досвід провадження «зеленої політики».

З боку держави необхідно заохочувати підприємців переходити до більш екологічного господарювання, чітко визначати на законодавчому рівні вимоги до суб'єктів господарювання та наслідки від недотримання екологічних стандартів та норм. Також, за для контролю за виконанням законодавчих норм, необхідно створити незалежний орган, який буде розслідувати екологічні порушення та проводити перевірку підприємств. Стимулювати державно-приватне партнерство у цій сфері можна шляхом створення платформи, де найкращі стартапи знайдуть свого інвестора; в свою чергу така платформа буде надавати підприємцям та інвесторам актуальну та корисну інформацію про стан, перспективи та досвід існування «зелених» проектів.

Список використаних джерел

1. Закон України про оцінку впливу на довкілля. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19> (дата звернення 22.04.2019)
2. Закон України про стратегічну екологічну оцінку. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19> (дата звернення 22.04.2019)
3. Про схвалення розроблених Міністерством екології та природних ресурсів планів імплементації деяких актів законодавства ЄС. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/371-2015-%D1%80#n11> (дата звернення: 10.04.2019)
4. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. – Режим доступу : <blogs.kpi.kharkov.ua/News/file.axd?file=2009%2F6%2Fstrategia.doc> (дата звернення: 7.04.2019)
5. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення: 1.04.2019).
6. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. –

Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011(дата звернення 22.04.2019)

7. Circular Economy. – Access mode : https://www.satw.ch/fileadmin/user_upload/documents/02_Themen/06_Rohstoffe/circulareconomy_EN.pdf. – (дата звернення: 22.04.2019).

8. Directive 2008/98/EC on waste and repealing certain Directives. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0098&from=EN>. – (дата звернення: 10.04.2019).

9. Europe 2020. – Access mode: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%200007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>. – (дата звернення: 3.04.2019).

10. Innovation for a sustainable Future - The Eco-innovation Action Plan (Eco-AP). – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0899&from=EN>. – (дата звернення: 4.04.2019).

Вікторія ДИМА

аспірантка кафедри економічної політики та врядування НАДУ

ПОБУДОВА «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ – ОСНОВНИЙ ПРИОРІТЕТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Угода про асоціацію України з ЄС вимагає адаптації економіки України до європейських стандартів у виробництві та готовності до подальшої перспективи інтеграції в європейський ринок торгівлі викидами. Останні два десятиліття передові Європейські країни тримають курс на озеленення економіки, який побудований на принципах сталого розвитку, завдяки низці стимулюючих державних механізмів активно розвивають «зелені» сектори економіки.

Враховуючи пряму та опосередковану загрози від зміни клімату, забруднення навколишнього середовища та неефективного використання природних ресурсів, Європейський Союз активно надає підтримку у створенні нових кліматичних політик шести країн Східного партнерства (Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Республіки Молдова та України), які базуватимуться на зобов'язаннях країн відповідно до Паризької кліматичної угоди, угодах про асоціацію та партнерство з ЄС. Відповідно, масштаб заходів із співпраці ЄС та України у сфері охорони довкілля та озеленення економіки нашої держави окреслюється прагненням мінімізувати екологічні екстерналиї задля повноцінного існування прийдешніх поколінь.

Підписавши Угоду про асоціацію з ЄС Україна повинна відповідати низці вимог, які стосуються природоохоронної та екологоорієнтованої частини угоди. Тому, розвиток «зеленої» економіки в Україні стає

обов'язковою умовою та можливістю євроінтеграції нашої держави. До «зеленої» економіки відносять види діяльності, котрі, поряд із підвищенням ефективності виробництва, сприяють поліпшенню якості життя та водночас істотно зменшують негативний вплив на довкілля. Розвиток «зелених» секторів економіки пропонують значні можливості для інвестицій, започаткування прибуткового бізнесу, забезпечення сталого економічного зростання та створення нових робочих місць. Насамперед йдеться про відновлювані джерела енергії, електротранспорт, «зелене» будівництво, переробку відходів тощо. «Зелена» економіка потребує нових підходів до регулювання з боку національних і регіональних органів державної влади, нових моделей ведення бізнесу, а також фахівців-економістів із відповідними знаннями й уміннями [1].

Важливою умовою здійснення озеленення економіки стали прийняття відповідної нормативно правової бази гармонізованої з угодою про асоціацію з Європейським Союзом. Зокрема, в 2017 – 2019 роках в Україні прийнято Стратегію низьковуглецевого розвитку до 2050 року (2018), Енергетичну стратегію до 2035 року (2018), Закон «Про оцінку впливу на довкілля» (2017), Закон «Про стратегічну екологічну оцінку», Закон «Про Основні засади (Стратегію) екологічної політики України на період до 2030 року» (2019) та інші екологічні документи.

Аналіз практики застосування цих нормативно-правових документів, плану імплементації Угоди про Асоціацію України з ЄС щодо екологічних питань свідчить, що цей напрямок потребує посилення інституційної спроможності як органів державної влади так і місцевого самоврядування, удосконалення законодавчої бази та прийнятих планів, що складають базу озеленення економіки у взаємодії із громадським сектором та бізнесом [2].

Розпочинати реалізацію стратегії розвитку «зеленої» економіки потрібно з детального опрацювання механізмів й способів стимулювання пріоритетних напрямків. Найбільший позитивний ефект від дії механізмів стимулювання розвитку «зеленої» економіки Україна може отримати за умови їх оптимального поєднання в середньо- та довгостроковій перспективі. Результатом дії механізмів стимулювання має стати зміна структури національної економіки в частині збільшення «зелених» секторів економіки порівняно з «коричневими».

Отже, розвиток «зеленої» економіки в Україні, потребує активної підтримки держави через застосування низки стимулюючих механізмів: нормативно-правових, організаційно-економічних, інформаційно-комунікативних, бюджетно-податкових. Підписання Угоди про асоціацію з Європейський Союз є гарним та дієвим стимулом на шляху до екологізації української економіки, розвитку та підтримки нових «зелених» секторів економіки з подальшою перспективою переходу до «зеленої» економіки.